

PLANLI DÖNEMDE YATIRIMLAR VE YATIRIM POLİTİKASI

Tarık Kıvanç
Devlet Yatırım Bankası

I. PLANLI DÖNEMDE YATIRIMLAR

Bir ülkenin ekonomik kalkınmasında, yatırımlar önemli bir rol oynamaktadır. Plân ve programlarda ülke için öngörülen gelişme hedeflerine ulaşmada, yatırımlar en etkin araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkenin kalkınmasında, yatırımların mutlak değer olarak millî gelir içindeki payının büyük olması yanı sıra, bu yatırımların, ekonominin içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyini dikkate almak suretiyle, çeşitli sektörler arasında dağılımı da önem taşımaktadır. Bu nedenle, bir yandan gayrisafi millî hasıla içindeki yatırımların payının yükseltilmesine çaba gösterilirken, diğer yandan da bu yatırımların, uygun bir politika ile ülke kalkınmasına en büyük katkıyı yapacak alanlara yöneltilmesi gerekmektedir.

Bilindiği gibi, Türkiye, Birinci (1963-1967) ve İkinci Beş Yıllık Plân dönemlerini (1968-1972) tamamlayarak Üçüncü Beş Yıllık Plân Dönemine (1973-1977) girmiş bulunmaktadır. Hazırlanan bu yazıda, plânlı dönemlerdeki yatırımlar ve bunlara ilişkin politikalar konusu ana hatları itibariyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1. Gayrisafi Millî Hasıla İçinde Yatırımlar :

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plânlarda, Türkiye'de gayrisafi millî hasılanın yıllık ortalama artış hızı yüzde 7, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında ise yüzde 7.9 olarak saptanmıştır. Gerçekleşen büyüme hızı ise, Birinci Plân döneminde yüzde 6,7, İkinci Plân Döneminde ise yüzde 7 olmuştur.

Sabit sermaye yatırımlarının gayrisafi millî hasıla içindeki payı incelenecek olursa şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır.

	Birinci Plân Dönemi		İkinci Plân Dönemi		Üçüncü Plân Dönemi
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme	Hedef
GSMH içinde sabit sermaye yatırımlarının yüzde payı	18,3	16,0	21,3	19,3	23,4

Gayrisafi millî hasıla içinde, sabit sermaye yatırımlarının payı olarak, Birinci Plân döneminin yüzde 18,3 ve İkinci Plân döneminin yüzde 21,3 lük hedefine karşılık, Üçüncü Plân döneminde, geçmiş plân dönemlerine kıyasla, GSMH'nin daha büyük bir payının (yüzde 23,4) sabit sermaye yatırımlarına ayrılması öngörülmüştür.

2. Yatırımların Kamu ve Özel Kesim Olarak Ayırımı :

Plânlı dönemlerde ele alınan sabit sermaye yatırımları içinde kamu ve özel sektörün payları hedef ve gerçekleşme olarak Tablo 1'de verilmiştir.

TABLO 1

Kamu ve Özel Kesim Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payları (Yüzde)

	Birinci Plân Dönemi		İkinci Plân Dönemi		Üçüncü Plân Dönemi
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme (a)	Hedef
Toplam Yatırım	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kamu Kesimi Yatırımları	59,9	52,4	52,6	53,1	56,3
Özel Kesim Yatırımları	40,1	47,6	47,6	46,9	43,7

Kaynak : Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı

(a) 1968 - 1971 gerçekleşme ve 1972 ilk gerçekleşme tahmini toplamı olarak.

Tablo 1'den görüldüğü gibi, Birinci ve İkinci Plân döneminde toplam sabit sermaye yatırımlarının yarısından biraz fazlası, kamu kesimince gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü Plân döneminde toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 56.3 ünün kamu, yüzde 43.7 sinin ise özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi hedef alınmıştır.

3. Yatırımların Artış Hızları :

Plânlı dönemde, yatırımların yüzde artış hızları hedef ve gerçekleştirmeler olarak Tablo 2'de gösterilmiştir.

TABLO 2

Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarının Yüzde Artış Hızları

	Birinci Plân Dönemi		İkinci Plân Dönemi		Üçüncü Plân Dönemi
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme (a)	Hedef
Toplam Yatırım	10.7	9.4	11.2	10.8	12.8
Kamu Kesimi Yatırımları	10.6	8.5	10.0	10.7	13.6
Özel Kesim Yatırımları	11.0	10.5	12.5	11.0	11.8

Kaynak : Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı

(a) 1968 - 1971 gerçekleşme ve 1972 ilk gerçekleşme tahmini toplamı olarak.

Tablo 2'den görüldüğü gibi, Birinci ve İkinci Plân Dönemlerinde sabit sermaye yatırımlarının artış hızları plân hedeflerinin altında gerçekleşmiştir. Üçüncü Plân döneminde yatırımların artış hızı yüzde 12.8 olarak saptanmıştır. Bu dönemde, kamu kesimi yatırımlarının yüzde 13.6 ve özel kesim yatırımlarının ise yüzde 11.8 oranında bir artış göstermesi öngörülmektedir.

4. Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı :

Sabit sermaye yatırımlarının sektörlere göre dağılımı Tablo 3'de verilmiştir.

TABLO 3

Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (Yüzde)

Sektörler	Birinci Plân Dönemi		İkinci Plân Dönemi		Üçüncü Plân Dönemi Hedefi
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme (a)	
Tarım	17.7	15.3	15.2	11.8	11.7
Madencilik	5.4	5.6	3.7	3.5	5.8
İmalât Sanayii	16.9	19.6	22.4	25.7	31.1
Enerji	8.6	6.1	8.0	8.5	8.5
Ulaştırma	13.7	15.6	16.1	16.4	14.5
Turizm	1.4	1.3	2.3	2.1	1.6
Konut	20.3	22.3	17.9	20.2	15.7
Eğitim	7.1	6.5	6.7	4.7	5.0
Sağlık	2.3	1.7	1.8	1.5	1.4
Diğer Hizmetler	6.6	6.0	5.5	5.5	4.7
Kalkınma Fonu	—	—	0.4	0.1	—
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı

(a) 1968 - 1971 gerçekleşme ve 1972 ilk gerçekleşme tahmini toplamı olarak.

Tablo 3'ün incelenmesinden görüleceği gibi, Birinci ve İkinci Plân dönemlerinde özellikle imalât sanayi, konut ve ulaştırma sektörlerinde Plân'da öngörülen hedefler aşılmıştır. Her iki Plân döneminde de yatırımların sektörel dağılımında tarım, eğitim ve sağlık sektörlerinde Plân hedeflerinin altında kalmıştır.

1971 fiyatlarıyla, Üçüncü Beş Yıllık Plân döneminde 281,1 milyar TL. lik yatırım yapılması öngörülmektedir. Bu yatırımın 158,4 milyarının kamu, 122,7 milyarının ise özel kesimce ele alınması plânlanmıştır. Üçüncü Plân dönemi yatırımlarının, kamu ve özel kesim olarak, sektörlere göre dağılımı Tablo 4'de gösterilmiştir.

TABLO 4

Üçüncü Plân Döneminde Sabit Sermaye Yatırımlarının
Sektörlere Dağılımı

(Kamu Kesimi Özel Kesim İtibariyle Değer Olarak)

(1971 Fiyatlarıyla, Milyar TL.)

Sektörler	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	17.4	15.6	33.0
Madencilik	13.4	2.9	16.3
İmalât	43.0	44.7	87.7
Ulaştırma	31.9	8.7	40.6
Turizm	1.7	2.8	4.5
Konut	2.2	41.8	44.0
Enerji	22.1	1.9	24.0
Eğitim	13.3	0.7	14.0
Sağlık	3.8	0.2	4.0
Diğer Hizmetler	9.5	3.5	13.0
T O P L A M	158.4	122.7	281.1

Kaynak : Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı

Üçüncü Plân döneminde imalât sanayiine 1971 fiyatlarıyla 87.7 milyar TL. hk sabit sermaye yatırımı yapılması plânlanmıştır. Bu miktar, toplam yatırımların içinde yüzde 31.1 gibi bir oranla en büyük payı teşkil etmektedir.

Sanayi sektörü; imalât sanayi + madencilik + enerji olarak ele alındığında, Üçüncü Plânda sanayi sektörüne yapılacak yatırımlar, toplam yatırımların (5,8 + 31,1 + 8,1) yüzde 45,5 ini oluşturmaktadır.

Özellikle İkinci plânda olduğu gibi, Yeni Strateji'de ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında hızlı sanayileşme bir hedef, amaç olarak kabul edilmiştir. Ekonomide istenen yapısal değişikliği sağlamak ve üretim kompozisyonunu, gelişmiş ülkelerin yapısına yaklaştırmak amacıyla geri ve ileri endirekt etkileri yüksek temel sanayilerin hızla kurulması öngörülmektedir.

5. Millî Gelir İçindeki Sektörlerin Payı :

Birinci ve İkinci Plân dönemlerinde gerçekleştirilen yatırımlar ile Üçüncü Plân döneminde öngörülen yatırımların sonucu olarak tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün, GSMH ve faktör fiyatlarıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla içindeki payları yıllara göre Tablo 5'de gösterilmiştir.

TABLO 5

Sektörlerin Gayrisafi Millî Hasıla ve Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı Gayrisafi Millî Hasıla İçindeki Payı (Yüzde)

	1963	1967	1972	1977
Tarım	35.7	30.2	24.6	19.9
Sanayi	14.6	16.7	19.0	22.8
Hizmetler	36.4	38.6	43.6	48.3

Faktör Fiyatlarıyla Gayrisafi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (Yüzde)

Tarım	41.2	35.4	28.2	23.4
Sanayi	16.8	19.5	21.8	26.8
Hizmetler	42.0	45.1	50.0	49.8

Görüldüğü gibi, Plânlı dönemde ele alınan yatırımlar ile ekonomide yapısal değişiklik sağlanmak istenmiş ve millî gelir içinde tarım sektörünün payı düşürülmüş ve sanayi sektörünün payı ise artırılmıştır.

Üçüncü Plân döneminde tarım sektörünün, faktör fiyatlarıyla gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payının yüzde 23,4'e düşürülmesi ve sanayi sektörü payının ise yüzde 26,8'e çıkarılması öngörülmektedir.

Öte yandan imalât sanayi içinde de üretim bileşimini değiştirerek uzun dönemli gelişme hedeflerine ulaşmaya yardımcı olmak üzere, yatırımların alt sektörlere dağılımında farklılaşmalar yapılmıştır. Tablo 6, her üç plân döneminde imalât sanayii yatırımlarının alt sektörlere göre ayrımını göstermektedir.

TABLO 6

**İmalât Sanayii Yatırımlarının Dağılımı
(1971 Fiyatlarıyla, Milyon TL)**

	Birinci Plân		İkinci Plân		Üçüncü Plân	
	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde
İmalât Sanayii Toplamı	18.764	100.0	40.614	100.0	87.700	100.0
Tüketim Malları Sanayii	5.257	28.0	7.093	17.5	14.520	16.6
Ara Malları Sanayii	10.914	58.2	27.690	68.2	53.880	61.4
Yatırım Malları Sanayii	2.593	13.8	5.831	14.3	19.300	22.0

İmalât Sanayiindeki yatırımların sonucu olarak, bu sanayi dalında üretim yapısının 1962-1977 yılları arasındaki değişimi, Tablo 7'de verilmiştir.

TABLO 7

İmalât Sanayii Üretiminin Yapısı (Yüzde)

	1962	1967	1972 (a)	1977 (b)
Tüketim Malları	62.3	52.9	46.6	38.3
Ara Malları	27.8	35.4	39.4	44.2
Yatırım Malları	9.9	11.7	14.0	17.5
İmalât Sanayi Toplamı	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: (a) Gerçekleşme tahmini
(b) Hedef

Tablo 6 ve 7'den görüldüğü gibi, Birinci ve İkinci Plân döneminde imalât sanayi içinde ele alınan yatırımlar ile, bu sektörün üretim yapısı, ara mallar ve yatırım malları lehine değiştirilmiştir. Bu değişimin, Üçüncü Plân döneminde de devam etmesi öngörülmekte ve toplam imalât sanayi üretimi içinde, ara malları üretimi

payının yüzde 44,2'ye yatırım malları üretimi payının ise yüzde 17,5'e çıkarılması beklenmektedir.

II. YATIRIM POLİTİKASI

Yatırımlar, gelişme hedeflerine ulaşmada en etkin araçlardan biridir. Plânlı dönemlerde uygulanan yatırım politikaları, Kalkınma Plânlarında öngörülen gelişme hedeflerine ulaşmada yatırımların en etkin bir araç olarak kullanılmasını mümkün kılacak şekilde saptanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Plân yatırımlarına ilişkin politikalar, Plân dökümanında ayrı bir başlık altında yer almakla birlikte, yatırım, geniş kapsamlı bir kavram olduğundan Plânın diğer kesimlerinde de politika niteliğini taşıyan açıklamalara rastlamak mümkündür. Burada, yatırımlara ilişkin politikaların mümkün olan ölçüde bir araya toplanmasına çaba gösterilmiştir.

1. Yatırımlarla ilgili en genel bir politika tedbiri, devam eden yatırımların yeni yatırımlara kıyasla öncelik almasıdır. Başka bir deyimle, gerçekleştirilmesine daha önceki yıllarda başlanmış olan yatırımların, hızla tamamlanarak üretime geçebilmeleri için gerekli fonların tahsisi kabul edilmiştir. Üçüncü Plân dönemi başında kamu sektörünün elinde mevcut, devam eden yatırımların ödenek talebi 50 milyar TL. dolayındadır. Bu miktar, 1973-1977 yılları arasında kamu sektörü için öngörülen toplam 158 milyarlık yatırımın yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Bu nedenle başlanmış yatırımların bitirilmesi öncelik almaktadır. Şüphesiz, Plânda öngörülen yapısal değişikliği sağlayacak yeni yatırımların başlatılması da ayrıca önem taşımaktadır.

2. Plânlı dönemde imalât sanayiinin geliştirilmesine birinci öncelik verilmiştir. Bu sektöre yapılan yatırımlar, Üçüncü Beş Yıllık Plânda, toplam yatırımların yüzde 31,1'i olarak tesbit edilmiştir.

(a) İmalât sanayi yatırımları içinde yüzde 16,6 oranında bir paya sahip olan tüketim mallarını üreten sanayilerle ilgili yatırımlarda öncelikler, atıl kapasite yaratmaksızın, yurtiçi talebin geliş-

mini karşılayacak ölçüde bir üretim düzeyini sağlayan yatırımlar ile ihracata dönük yatırımlara tanınmaktadır .

(b) Ara malı üreten sanayilere yapılacak yatırımlar, imalât sanayi yatırımlarının yüzde 61,4 ünü teşkil etmektedir. Bu faaliyet dalında yatırımlar, mevcut kurulu kapasiteleri optimum kapasitelere çıkarmayı amaç edinen projelere ayrılmaktadır. Böylece, mevcut tesislerin üretim kapasitelerinin büyütülmesi ile, birim üretim maliyetlerinin düşürülmesi, prodüktivitenin artırılması, modernizasyon ve ürün kalitesinin iyileştirilmesi ve tesislerin daha rantabl çalışması beklenmektedir. Ayrıca ithal ikamesine dönük ve ülkenin ihracat potansiyelini artıracak yeni tesislerin kurulması da öncelik almaktadır.

(c) Birinci ve İkinci Plân dönemlerinde, yatırım malları üreten sanayilerde beklenen ölçüde bir gelişme sağlanamadığından, yeni stratejiye uygun olarak, Üçüncü Plân döneminde yatırım malı üreten sanayilerin hızla geliştirilmesi büyük öncelik taşımaktadır. Bu nedenle, bu sanayi dallarında gerekli üretim düzeyini sağlayarak, ekonomide öngörülen yapısal değişikliği hızlandıracak ve dışa bağımlılığı azaltacak yatırımlara gerekli kaynak tahsisinin yapılması öngörülmektedir. Üçüncü Plân döneminde, imalât sanayi yatırımlarının yüzde 22 si, yatırım malı üreten sanayilere ayrılmıştır.

3. Ülkenin hızla çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi için yatırımlarda modern teknolojilerin kullanılması ilkesi kabul edilmiştir.

Özellikle, ara malı ve yatırım malı üreten sanayilerde en ileri teknolojilerin kullanılması öngörülmektedir. Bilindiği gibi, bu faaliyet dallarında, üretilecek ürünlerin maliyet ve kaliteleri ile dış rekabet konusu büyük önem taşımakta olup, bunların gerçekleştirilmesi ise çoğu zaman ileri teknolojilerin uygulanmasını gerektirmektedir.

Bununla birlikte, ülkenin istihdam sorununa da bir çözüm olmak üzere, ürünlerin kalitesinde belli farklılıkların kabul edilebileceği sahalar ile, üretim tekniğinin bir gereği olarak fazla işgücü kullanılan alanlarda işgücü yoğun teknolojiler benimsenmektedir. Bilindiği gibi, gemi yapımı, elektronik sanayi, inşaat, toprak ve su işleri ile orman ürünleri işleme sanayileri gibi konular, mahiyeti itibariy-

le işgücü yoğun teknolojilerin benimsenmesine elverişli sahalara olarak sayılabilir.

4. Yeni yatırımlara karar verilirken, kurulacak tesislerin küçük kapasiteli tesisler şeklinde değil, fakat optimum ekonomik kapasiteye sahip olacak tesisler şeklinde kurulması kabul edilmiştir. Diğer taraftan, ileri teknoloji gerektiren ara malı ve yatırım malı üreten sanayilerde, kurulacak tesislerin belirli bir ölçüde gelişmesi sağlanıncaya kadar, bunların yeterli şekilde teşvik edilmesi ve rakip ithalâta karşı korunması kabul edilmektedir.

5. Yatırımlara karar verilirken, sanayiler arası ilişkilerin dikkate alınması gereği kabul edilerek, sanayilerarası mevcut darboğazları giderici veya önleyici nitelikteki tamamlayıcı yatırımların ele alınmasına ağırlık verilmiştir.

Yeni yatırımlara karar verilirken, ileride bir darboğaz yaratmamak amacıyla bunların entegre tesisler şeklinde düşünülmesi, başka bir deyimle, yatırımların tek bir proje şeklinde değil, fakat sektörel ilişkilerin gereği olarak (sanayi ve gerekli alt - yapı tesisleri şeklinde) çeşitli projeleri içeren, proje paketleri olarak ele alınması kabul edilmektedir.

6. Yatırım politikaları konusunda diğer bir husus da, yatırımların ödemeler dengesine olan etkileri ile ilgili bulunmaktadır.

Üçüncü Plân döneminde, ihracatın hızla artırılması öngörülmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi için, geleneksel ihracat ürünlerinin üretimini artıracak projelerin yanı sıra, ihracat ürünlerinin çeşitlendirilmesine, toplam ihracat içinde sanayi ürünlerinin payının artırılmasına ve sanayi ürünlerine dış rekabet gücü kazandırmaya yardım edecek yatırımlara öncelik tanınmaktadır.

Öte yandan ithal ikamesine dönük yatırımlar da, temel malların üretimini yurt içinde sağlayarak ödemeler dengesine yapacağı müsbet katkı, bu sanayi dallarının ortaya çıkaracağı geri ve endirekt etkiler dolayısıyla ekonomiye dinamizm kazandırması ve ülkenin uzun dönemde ihracat potansiyelini artırması açısından ağırlık taşımaktadır.

Yatırımlarda ithal ikamesi politikasının uygulanmasında, projelerin rekabet gücü olanağının, statik bir açıdan değil, fakat za-

man içinde oluşacak dinamik bir açıdan araştırılması kabul edilmiştir.

7. Başka bir yatırım politikası, ülkenin doğal kaynakları ile ilgilidir. Ülkenin doğal kaynaklarını en etkin bir şekilde değerlendirecek yatırımlar ile, öngörülen gelişmişlik düzeyinin gereklerini sahip olunan doğal kaynaklara dayalı olarak gerçekleştirmeyi amaç güden yatırımlar bu açıdan önem taşımaktadır.

8. Plân ve Programlarda öngörülen yatırımların zamanında tamamlanarak işletmeye alınması için, iç ve dış finansman ihtiyaçlarının zamanında karşılanması gerekmektedir. Ülkeye sağlayacağı ekonomik ve sosyal yararlar açısından kısa zamanda gerçekleştirilmesi zorunlu olan yatırımlar için, dış kredi sağlanmasında bir aksama ve gecikme görülmesi halinde, bu projelerin, dış para ihtiyacı döviz rezervlerinden karşılanmak suretiyle, hızla gerçekleştirilmesi kabul edilmiştir.

9. Bilindiği gibi, ülkemizde Kalkınma Plânları, kamu sektörü için bağlayıcı, özel sektör bakımından ise yol gösterici bir nitelik taşımaktadır.

Özel sektör yatırımlarının Plânın öngördüğü alanlara yöneltilecek, gelişme hedeflerine olan katkısını en yüksek düzeye çıkarmak amacıyla, özel sektörü teşvik ve yöneltme politikasına Üçüncü Plân döneminde de devam edilmektedir. Uygulanacak teşvik politikasının, ülkenin sanayileşerek kalkınma ve rekabet edebilir olma ilkelere uygun olması kabul edilmiştir.

10. Yatırımların dağılımında izlenmesi kabul edilen diğer bir politika da, kalkınmanın yurt düzeyine yaygınlaştırılması ile ilgilidir.

Buna göre, ülkenin yöresel gelişmişlik farklarının azaltılmasına katkıda bulunacak projelere önem verilmektedir.

Bu gibi bölgelerde ele alınacak sanayi yatırımlarının seçiminde, Plânın ekonomik hedeflerine de uyum sağlamak amacıyla, projelerin ekonomik etkilerinin önemli ölçüde olmasına dikkat edilmektedir. Ancak, bazı yatırım projelerinde, sosyal faydanın da ağırlık kazanması gereği kabul edilmektedir.

Kalkınmada öncelikli yörelere yöneltilecek yatırımların kamu eliyle veya kamu öncülüğünde gerçekleştirilmesi kabul edilmiştir.

Ayrıca, özel sektör sanayi yatırımlarının da bu bölgelere kaydırılması için gerekli teşvik tedbirlerinin uygulanması öngörülmektedir.

11. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin ekonomi içinde taşıdığı önem dolayısıyla, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında kamu iktisadî teşebbüslerince ele alınacak yatırımlara ilişkin ilkeler ayrı bir başlık altında yer almaktadır.

Kamu sektörünce yürütülen sosyal amaçlı ve alt yapı niteliğindeki yatırımlara ilâve olarak bu kuruluşlarca ele alınacak yatırımlar şu şekilde belirtilmektedir :

(a) Ülkede teknoloji birikimini artıracak, diğer sektörlerde kârlı yatırım fırsatları ortaya çıkaracak, uzun dönemde ticarî kârlılığı olan, temel ve öncü olma niteliğine sahip yatırımlar,

(b) Kamu yararına uygun olarak verimli bir şekilde değerlendirilmesi gereken stratejik doğal kaynaklarla ilgili yatırımlar,

(c) Ticarî yönden kârlı olmasına rağmen, büyük miktarda bir yatırım gerektirmesi ve riskli görülmesi nedeniyle, makul teşvik tedbirlerine rağmen, özel sektörce ele alınmayan yatırımlar,

(d) Üretilecek malın özel bir önem taşıması ve kurulacak tesisin ekonomik yönden belli bir büyüklükte olması gereği nedeniyle, ülkede monopolcü bir durum yaratabilecek nitelikteki yatırımlar,

(e) Yurt güvenliği açısından özel önem taşıyan sanayi yatırımları ile, kalkınmada öncelikli yörelerde ele alınacak yatırımlar,

(f) Kamu İktisadî Teşebbüslerinin mevcut tesislerinin daha verimli bir şekilde çalışmasını mümkün kılacak tamamlayıcı nitelikteki yatırımlar.

Karma ekonomi kurallarına uygun olarak, kamu ve özel sektörün birbirini tamamlayıcı ve yardımcı olacak bir şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla, özel sektörün yeterli ölçüde başarılı olabildiği alanlarda yukarıda belirtilen ilkeler dışında kamu iktisadî teşebbüslerinin yeni yatırımlara girişmemesi kabul edilmiştir.

12. Sanayi sektörü dışında ekonominin diğer sektörlerinde ele alınacak yatırımlara ilişkin politikalar ana hatları itibariyle şu şekilde özetlenebilir :

(a) Tarım sektörü ile ilgili yatırımlarda, bu sektörün hava koşullarına olan bağılılığını azaltarak, düzenli bir üretimi sağlamayı mümkün kılacak yatırımlar öncelik almaktadır. Sulama alanlarını genişletmeye dönük yatırımlar ile mevcut sulama şebekesinden daha etkin bir biçimde yararlanmayı mümkün kılacak sulama gelişimini yatırımları bu nitelikteki yatırımlar olarak sayılabilir. Öte yandan yine bu sektörde, halkın beslenme ihtiyacını karşılamaya dönük yatırımlar ile geleneksel ihraç ürünlerinin artırılmasını amaçlayan hayvancılık, sebze - meyve yatırımları ve sanayinin ham madde ihtiyacını karşılayacak üretimi sağlayan yatırımlar öncelik almaktadır. Üçüncü Plân döneminde, tarım sektörü yatırımları, toplam yatırımların yüzde 11.7 si olarak programlanmıştır.

(b) Madencilik alanında yatırım öncelikleri, gelişen imalat sanayi ve enerji sektörünün girdi ihtiyacını karşılayacak üretimi sağlayan yatırımlara verilmektedir. Öte yandan maden ihracatını artıracak yatırımlar da ağırlık taşımaktadır. Dolayısıyla, madencilik sektöründe çok yönlü olarak çeşitli madenlerin aranması ve üretimi yerine, yatırımların, ülkenin bu ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikteki madenler üzerinde yoğunlaştırılması kabul edilmiş ve bilinen rezervlerin hızla üretime açılması ve tevsi edilmesi öngörülmüştür. Üçüncü Plân döneminde madencilik yatırımları toplam yatırımların yüzde 5.8 ini teşkil etmektedir. Bu dönemde, demir ve kömürün kamu öncülüğünde geliştirilmesi ve kamu petrol aramalarına önceki Plân dönemlerine oranla daha fazla ağırlık verilmesi esas alınmıştır.

(c) Enerji sektöründe yatırımlar, ülke için öngörülen hızlı bir sanayileşmenin doğuracağı artan enerji talebini, herhangi bir darboğaz yaratmaksızın öncelikle doğal kaynaklardan yararlanarak karşılamaya dönük bir şekilde plânlanmaktadır. Yeni hidroelektrik ve termik santrallerin kurulması ve mevcutların üretim kapasitelerinin büyütülmesi yanı sıra, enerji iletim ve dağıtım tesislerinin genişletilmesi ile ilgili yatırımlar, bu alandaki yatırımlar olarak sayılabilir. Ayrıca enerji üretiminde tabii gaz ve jeotermik potansiyelden yararlanma amacını güden yatırımlar da öncelik almaktadır. Öte yandan Üçüncü Plân döneminde, nükleer enerjiden yararlanma çalışmalarına başlanması da kabul edilmiştir. Enerji sektörü yatırımları toplam yatırımların yüzde 8.5'i olarak saptanmıştır.

(d) Ulaştırma sektöründe izlenecek yatırım politikası, bu sektörde ele alınacak yatırımların ekonominin diğer sektörlerinin gelişmesine paralel bir düzeyde yürütülmesi şeklindedir.

Kalkınmanın gereği olarak ortaya çıkacak alt yapı yatırımlarının, zamanında ve en düşük masrafla gerçekleştirilmesi kabul edilmiş ve önceliği olmayan alt yapı tesislerinin kurulmaması prensibi öngörülmüştür. Deniz ve hava ulaştırmasında, dış rekabete imkân verecek yatırımlar öncelik almaktadır. Haberleşme konusunda, telefon şebekesini geliştirici yatırımlar ağırlık kazanmaktadır. Tüm ulaştırma yatırımları, Üçüncü Plân dönemi yatırımları içinde yüzde 14,5 oranında bir paya sahiptir.

(e) Konut sektörüne gelince, bu sektörde, geçmiş iki plân döneminde yeterli ölçüde kontrol altına alınamayan özel sektör konut yatırımlarının, özellikle sanayi sektörüne kaydırılması için gerekli yönlendirme tedbirlerinin alınması öngörülmektedir. Üçüncü Plân döneminde, toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 15,7 si konut sektörüne ayrılmıştır.

(f) Eğitim sektöründe, örgün eğitim ile ilgili yatırımların yanı sıra, hızla gelişen sanayinin insangücü ihtiyacını karşılamaya dönük meslekî ve teknik yaygın eğitim yatırımlarına öncelik verilmektedir. Eğitim sektörü yatırımları, toplam yatırımların yüzde 5 ini oluşturmaktadır.

(g) Sağlık konusunda, daha çok çevre sağlığı hizmetleri ile koruyucu hekimlik ile ilgili yatırımlar öncelik almaktadır.

(h) Turizm sektöründe, yatırımların, öncelikle turistlerin geldikleri bölgelerde yoğunlaştırılması, kurulacak tesislerin kapasite ve nitelik itibarıyla kitle turizminin ihtiyacını karşılamaya dönük olması ve yatırımların, âtil kapasite yaratmaksızın, turizmdeki gelişmelere paralel olarak yürütülmesi kabul edilmiştir. Şüphesiz ki, tarihî değerlerin korunması ile ilgili yatırımlar da öncelik almaktadır.

(i) Diğer kamu hizmetleri alanında ele alınacak yatırımlarda ise, ülkeyi sanayileşme hedefinden uzaklaştırmaksızın, ihtiyaçların önceden hazırlanacak ana plânlar çerçevesinde yürütülmesi kabul edilmiştir. Bu sektördeki öncelikler içme suyu, sanayi suyu ve kanalizasyon yatırımları ile harita ve kadastro işleri ve genel idarenin âcil yatırım konularına verilmektedir.